Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Σχολή Επιστημών της Αγωγής
Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης
Εργαστήριο Ψυχολογίας

Ελληνική Ψυχολογική Εταιρεία
ελψε
Hellenic Psychological Society

Υποκειμενική εμπειρία ενηλικίωσης, ηθικές αξίες και απόψεις για το μέλλον των αναδυόμενων ενηλίκων: Σύγκριση πριν και μετά την οικονομική κρίση

Ευαγγελία Γαλανάκη, Γεώργιος Σιδερίδης, Ειρήνη Αμανάκη

Συμπόσιο του Κλάδου Αναπτυξιακής Ψυχολογίας της ΕΛΨΕ

Αναδυόμενη ενηλικίωση:
Ανθρώπινη ανάπτυξη σε καιρούς ξένους

18ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

5 - 9 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2022
Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών & Πολιτικών Επιστημών
Panteion University of Social and Political Sciences

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η παγκόσμια ύφεση του 2008 επηρέασε σημαντικά την Ελλάδα (World Bank, 2012) και διήρκεσε μεγάλο διάστημα.

- Κρίση χρέους
- Πολιτική αστάθεια
- Μείωση των δημόσιων δαπανών
- Μέτρα λιτότητας
- Αύξηση της ανεργίας – απολύσεις
- Μείωση μισθών και συντάξεων
- Αύξηση της φτώχειας
- Ανθρωπιστική κρίση

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΝΕΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

- Η μετάβαση στην ενηλικίωση είναι ευαίσθητη περίοδος στις κοινωνικοοικονομικές αναταράξεις (Aronson et al., 2015˙ Park et al., 2017).
- Η κρίση στην Ελλάδα επηρέασε αρνητικά τους εφήβους και τις οικογένειές τους (π.χ. Kokkevi et al., 2014˙ Motti-Stefanidi & Asendorpf, 2017).
- Κοινωνιολογικές έρευνες έδειξαν π.χ. μετακίνηση των αξιών προς τον συντηρητισμό ΚΑΙ προς την ανοιχτότητα (Kyridis et al., 2016), αίσθημα παγίδευσης ΚΑΙ δυναμική για μια ταυτότητα εκτός της κρίσης (Chalari & Serifi, 2018), αύξηση της αλληλεγγύης και του εθελοντισμού (Tsekeris et al., 2015) και ιδιαίτερα αρνητικές επιπτώσεις για τους NEETs (Papadakis et al., 2017).

ΟΨΕΙΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΝΗΛΙΚΙΩΣΗ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Υποκειμενική εμπειρία ενηλικίωσης

Ηθικές αξίες

Απόψεις για το μέλλον – αισιοδοξία

ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΕΝΗΛΙΚΙΩΣΗΣ

Είναι ο βαθμός στον οποίο οι νέοι νιώθουν λιγότερο ή περισσότερο ενήλικοι (Shanahan et al., 2005). Συστατικό της αναδυόμενης ενηλικίωσης: το αίσθημα ενδιάμεσου (Arnett, 2015).

Η ανάληψη ρόλων (π.χ. απόκτηση παιδιού) αυξάνει το αίσθημα ενηλικίωσης (Eliason et al., 2015˙ Kins & Beyers, 2010˙ Luyckx et al., 2008˙ Reitzle, 2007˙ Shanahan et al., 2005).

Μοντέλο της διασταύρωσης (confluence model˙ Johnson et al., 2007˙ Shanahan et al., 2005): η ενηλικίωση αποτέλεσμα αλληλεπίδρασης προσωπικών ιδιοτήτων και κοινωνικών ρόλων, με την επίδραση μεταβλητών, όπως φυλή, ΚΟΕ, ηλικία κ.ά.

Οι νέοι από χαμηλότερα ΚΟΕ νιώθουν περισσότερο ενήλικοι (Benson & Furstenberg, 2007˙ Crocetti et al., 2015˙ Katsiaficas, 2017).

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΕΡΩΤΗΜΑ Ι: ΥΠΑΡΧΕΙ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΕΝΗΛΙΚΙΩΣΗΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΜΕ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ;

Υπόθεση:

Μείωση της αμφιθυμίας για την ενηλικίωση λόγω των μεγαλύτερων απαιτήσεων για ωριμότητα και αντιμετώπιση δυσκολιών

ΗΘΙΚΕΣ ΑΞΙΕΣ

Σύνδεση με διαμόρφωση ταυτότητας (ιδεολογία) (Erikson, 1968˙ Schwartz et al., 2013)

«Ψυχική ενηλικίωση» = ισορροπία ατομικιστικών αξιών με έγνοια για τους άλλους (Côté, 2000)

Αντιληπτά κριτήρια ενηλικίωσης: ανεξαρτησία ΚΑΙ αλληλεξάρτηση / συμμόρφωση με κανόνες (Arnett, 2001˙ και στην Ελλάδα: Galanaki & Leontopoulou, 2017)

Ελλάδα: κλίνει προς τις συλλογικές αξίες, με βαθμό ατομικισμού 35/100 (Hofstede, 2001).

Προ κρίσης, οι Έλληνες φοιτητές υιοθετούσαν ένα υβρίδιο ατομικών και συλλογικών αξιών (Green et al., 2005˙ Nezlek et al., 2008).

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΕΡΩΤΗΜΑ 2: ΥΠΑΡΧΕΙ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΙΣ ΗΘΙΚΕΣ ΑΞΙΕΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΜΕ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ;

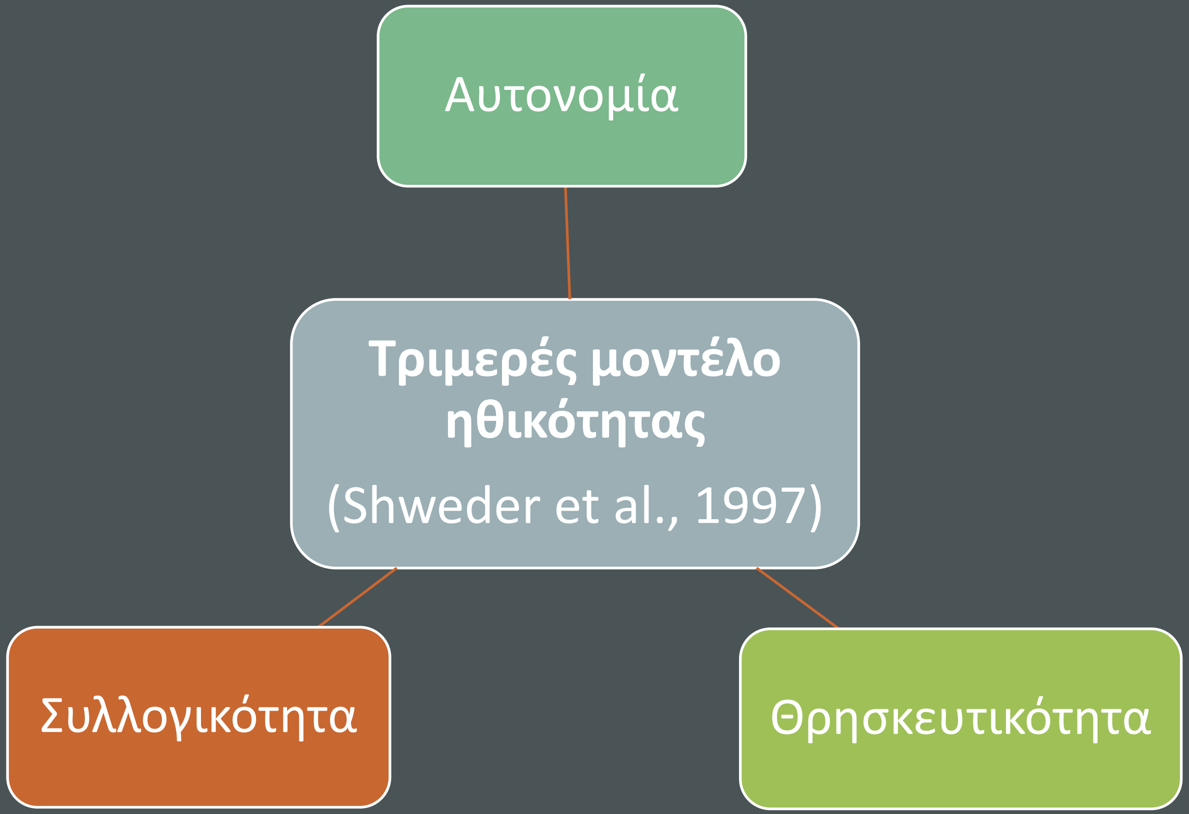

Στους αναδυόμενους ενηλίκους:

Ισορροπία αυτονομίας-συλλογικότητας, ασθενής θρησκευτικότητα (Arnett et al., 2001˙ Jensen, 1997a) ή η αυτονομία πιο ισχυρή (Jensen, 1995).

Η αυτονομία πιο συχνή αξία σε πολλές κουλτούρες (Guerra & Giner-Sorolla, 2010˙ Haidt et al., 1993˙ Jensen, 1995˙ Padilla-Walker & Jensen, 2016), εκτός από τις πιο κολλεκτιβιστικές (π.χ. Βραζιλία) όπου εξίσου συχνή η συλλογικότητα (Guerra & Giner-Sorolla, 2015).

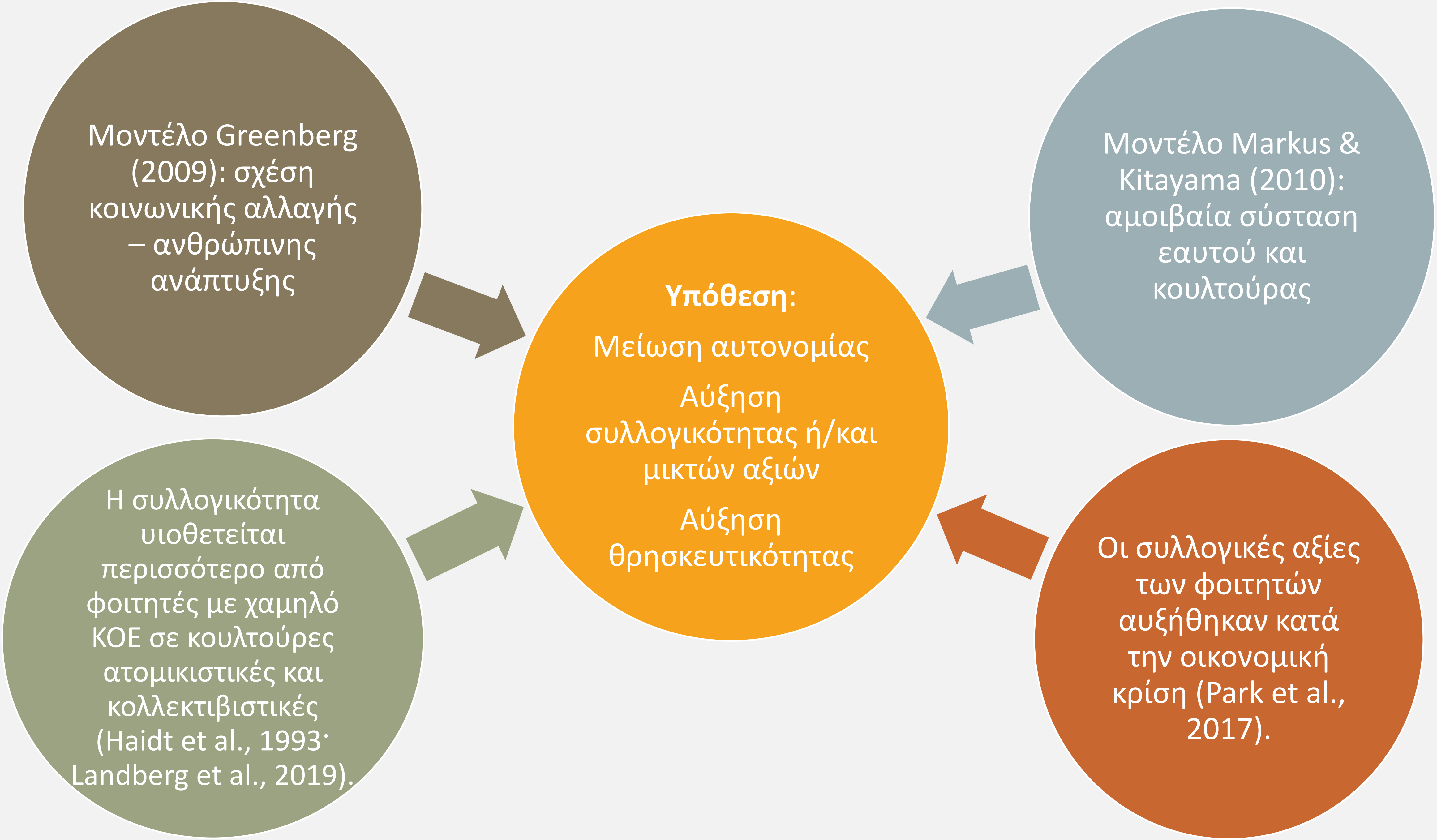
Μοντέλο Greenberg (2009): σχέση κοινωνικής αλλαγής – ανθρώπινης ανάπτυξης
Μοντέλο Markus & Kitayama (2010): αμοιβαία σύσταση εαυτού και κουλτούρας
Υπόθεση:
Μείωση αυτονομίας
Αύξηση συλλογικότητας ή/και μικτών αξιών
Αύξηση θρησκευτικότητας
Η συλλογικότητα υιοθετείται περισσότερο από φοιτητές με χαμηλό ΚΟΕ σε κουλτούρες ατομικιστικές και κολλεκτιβιστικές (Haidt et al., 1993˙ Landberg et al., 2019).
Οι συλλογικές αξίες των φοιτητών αυξήθηκαν κατά την οικονομική κρίση (Park et al., 2017).

ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΑΙΣΙΟΔΟΞΙΑ

Η προβολή στο μέλλον και η αισιοδοξία τυπικές της ΑΕ – ανοιχτές δυνατότητες, δεν έχουν ληφθεί ακόμα οριστικές αποφάσεις, απαραίτητη για την αναπτυξιακή πορεία (Arnett, 2000, 2016)

Η αισιοδοξία είναι προστατευτικός παράγοντας για την ανάπτυξη και ψυχική υγεία (Bronk et al., 2017· McLean & Pratt, 2006· Newcomb-Anjo et al., 2017· Rasmussen et al., 2006· Renaud et al., 2019).

Αισιοδοξία σε πολλές χώρες για (1) ποιότητα ζωής, (2) οικονομική ευημερία, (3) επαγγελματική αποκατάσταση, (4) προσωπικές σχέσεις, αλλά και ενδείξεις για κυνισμό και απαισιοδοξία (Arnett, 2000· Nelson, 2009· Nelson et al., 2004· Seiter & Nelson, 2010)

Ελλάδα: 3/66 ως προς την απαισιοδοξία – οι νέοι 18-24 η λιγότερο απαισιόδοξη ηλικιακή ομάδα (Gallup, 2016)

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΕΡΩΤΗΜΑ 3:
ΥΠΑΡΧΕΙ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΙΣ ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΙΣΙΟΔΟΞΙΑ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΜΕ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ;

Υπόθεση:

Μείωση της αισιοδοξίας, ιδίως για

- οικονομική κατάσταση

- επαγγελματική αποκατάσταση

ΜΕΘΟΔΟΣ: ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ

- Αρχικό δείγμα: Φοιτητές ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ
- 2008-πριν την κρίση: *N* = 468 (89.7% γυναίκες)
- 2015-κατά την κρίση: *N* = 482 (91.1% γυναίκες)

Εξίσωση (matching) ως προς όλες τις κοινωνικοδημογραφικές μεταβλητές και λόγω ΣΣ διαφορών ως προς τη διαμονή, το μορφωτικό επίπεδο πατέρα και το μορφωτικό επίπεδο μητέρας.

(Μέθοδος: propensity score matching, χρησιμοποιώντας την αναλογία 1:1 και τη μεθοδολογία “optimal” - λογισμικό MatchIT στο περιβάλλον R)

- Τελικό δείγμα:
- 2008-πριν την κρίση: *N* = 363 (91.2% γυναίκες)
- 2015-κατά την κρίση: *N* = 363 (90.9% γυναίκες)

ΨΥΧΟΜΕΤΡΙΚΑ ΜΕΣΑ

- **Υποκειμενική εμπειρία ενηλικίωσης**

1 ερώτηση (Arnett, 2001)

«Πιστεύεις ότι έχεις γίνει ενήλικος;»

Απαντήσεις:

- «Ναι» = Ενήλικος

- «Κατά κάποιον τρόπο Ναι, κατά κάποιον τρόπο Όχι» = Κάπου ανάμεσα / Αμφιθυμία

- «Όχι» = Όχι Ενήλικος

ΜΕΘΟΔΟΣ: ΨΥΧΟΜΕΤΡΙΚΑ ΜΕΣΑ

- **Ηθικές αξίες**

2 ερωτήσεις ανοικτού τύπου – απαντήθηκαν γραπτώς (Arnett et al., 2001)

1. Προσωπικές αξίες: «Όταν θα πλησιάζεις προς το τέλος της ζωής σου και θα κοιτάζεις προς τα πίσω, τα χρόνια που πέρασαν, τι θα επιθυμούσες να μπορείς να πεις για τη ζωή σου;»

2. Μετάδοση αξιών: «Ποιες πεποιθήσεις και αξίες πιστεύεις ότι είναι οι πιο σημαντικές για να μεταδοθούν στην επόμενη γενιά από τη δική σου;»

Αναλύθηκαν με το μοντέλο Shweder (1990), Shweder et al. (1997) και την κωδικοποίηση της Jensen (1995, 1997a, 1997b).

Κωδικοποίηση από 2 ανεξάρτητους κριτές (πρώτη και τρίτη συγγραφέα): βαθμός συμφωνίας 98.8% (ερώτηση 1) και 98% (ερώτηση 2).

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

- **Αυτονομία (μόνο) - Παράδειγμα**:

«Ότι κατά τη διάρκεια της ζωής μου πραγματοποίησα όλες μου τις επιθυμίες και ότι ακόμα κι αν κάποιες από αυτές με οδήγησαν σε λάθη, έμαθα από αυτά, ώστε να προσέχω στο μέλλον και έγινα ένας καλύτερος άνθρωπος, υπεύθυνος για τις πράξεις μου.»

- **Συλλογικότητα (μόνο) - Παράδειγμα**:

«Αλληλοσεβασμός, αλληλοβοήθεια, συνεργατικότητα, αγάπη προς την πατρίδα και τον συνάνθρωπο, προστασία και σεβασμός προς το περιβάλλον και τη φύση, δημιουργικότητα, ευσυνειδησία, ειρήνη, δικαιοσύνη, αξιοκρατία.»

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

- **Μικτές: Αυτονομία και Συλλογικότητα - Παράδειγμα:**

«Ότι έζησα κάνοντας ό,τι επιθυμούσα να κάνω και εκπλήρωσα τα όνειρά μου, χωρίς να εμποδίζω κατά οποιοδήποτε τρόπο τις επιλογές των συνανθρώπων μου. Ότι κατόρθωσα να χαράξω μια αρκετά καλή επαγγελματική πορεία και κυρίως ότι ανέπτυξα σωστές διαπροσωπικές σχέσεις. Ότι αγάπησα και με αγάπησαν.»

- **Θρησκευτικότητα (συνήθως μικτές) - Παράδειγμα:**

«Η αγάπη προς τον Θεό, η αγάπη για την πατρίδα και η αγάπη προς τον συνάνθρωπο.»

ΨΥΧΟΜΕΤΡΙΚΑ ΜΕΣΑ

- **Απόψεις για το μέλλον**

4 ερωτήσεις (Arnett, 2000)

1. Γενικά, πιστεύεις ότι η ποιότητα της ζωής σου…
2. Γενικά, πιστεύεις ότι η οικονομική σου κατάσταση…
3. Γενικά, πιστεύεις ότι η επαγγελματική σου αποκατάσταση…
4. Γενικά, πιστεύεις ότι οι προσωπικές σου σχέσεις στην ενήλικη ζωή…

… είναι πιθανό να είναι καλύτερη/ες ή χειρότερη/ες από αυτή/ές των γονέων σου;

Απαντήσεις: «Καλύτερη/ες», «Χειρότερη/ες», «Το ίδιο»

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

- Κυριαρχεί η αμφιθυμία για την ενηλικίωση, το 2008 και το 2015.

- Αύξηση: Ενήλικοι
- Μείωση: Κατά κάποιον τρόπο ναι, κατά κάποιον τρόπο όχι

$\chi^2(1, N = 725) = 8.84, p < .05$

Άρα, μειώνεται η αμφιθυμία για την ενηλικίωση.

Συμφωνία με τα ευρήματα για τη σχέση χαμηλού ΚΟΕ με ενηλικίωση (Benson & Furstenberg, 2007· Crocetti et al., 2015· Katsiaficas, 2017).

Το θέμα δεν έχει ερευνηθεί. Ποιοι είναι οι υποκείμενοι μηχανισμοί?

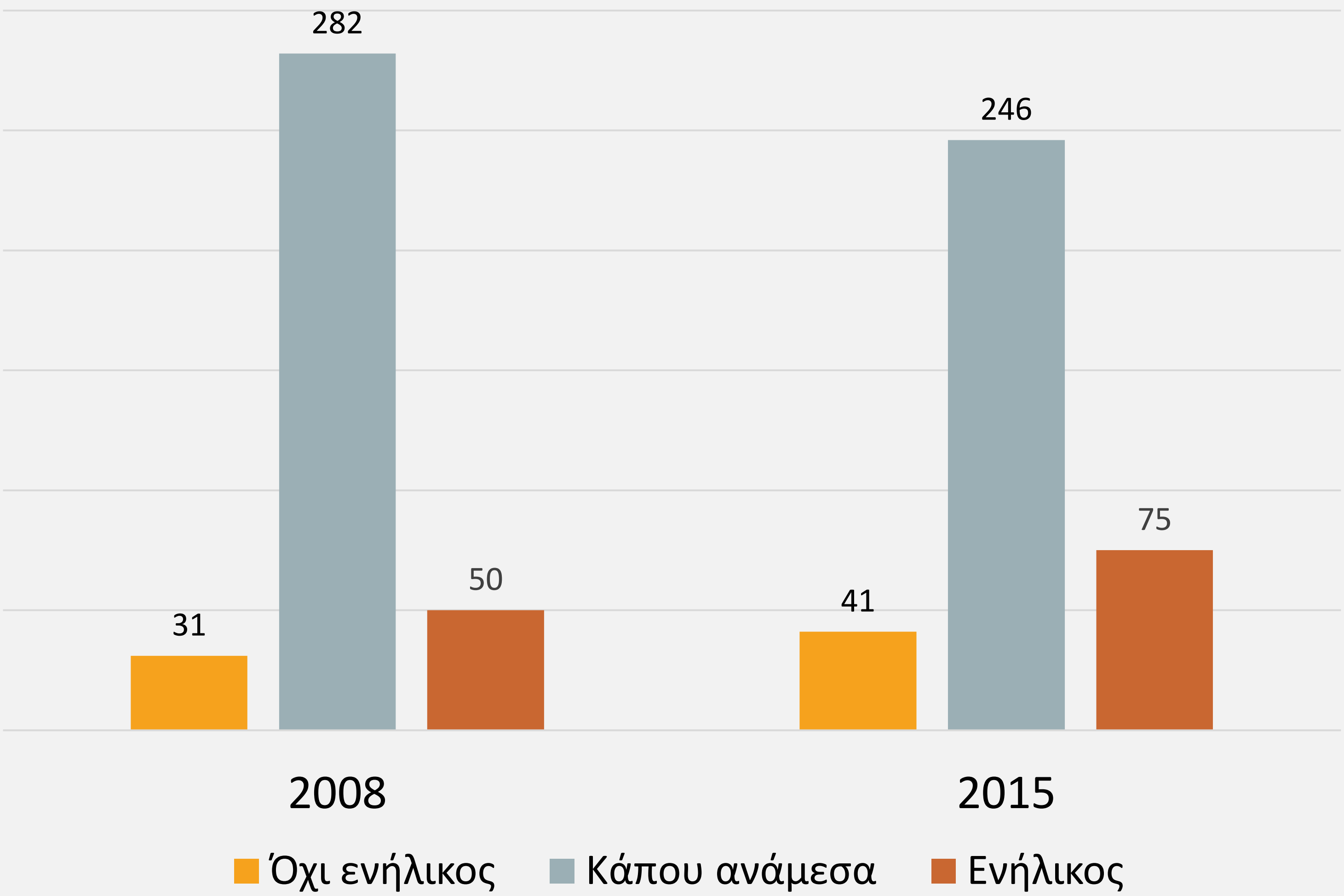

Γράφημα 1.
Υποκειμενική εμπειρία ενηλικίωσης το 2008 και το 2015

- Κυριαρχούν οι μικτές/ υβριδικές αξίες των γυναικών φοιτητριών (κυρίως):

Αυτονομία & Συλλογικότητα.

Τυπική εικόνα αξιών των Ελλήνων νέων (πβ. Green et al. 2005˙ Nezlek et al., 2008).

- Ακολουθεί η Αυτονομία ως προσωπική αξία ή η συλλογικότητα ως αξία για μετάδοση – ευρήματα που ερμηνεύονται και με βάση τη φύση των δύο ερωτήσεων.
- Η θρησκευτικότητα εμφανίζεται ελάχιστα (παρόμοια ευρήματα σε Arnett et al., 2001˙ Guerra & Giner-Sorolla, 2010˙ Haidt et al., 1993˙ Jensen, 1995˙ Padilla-Walker & Jensen, 2016).

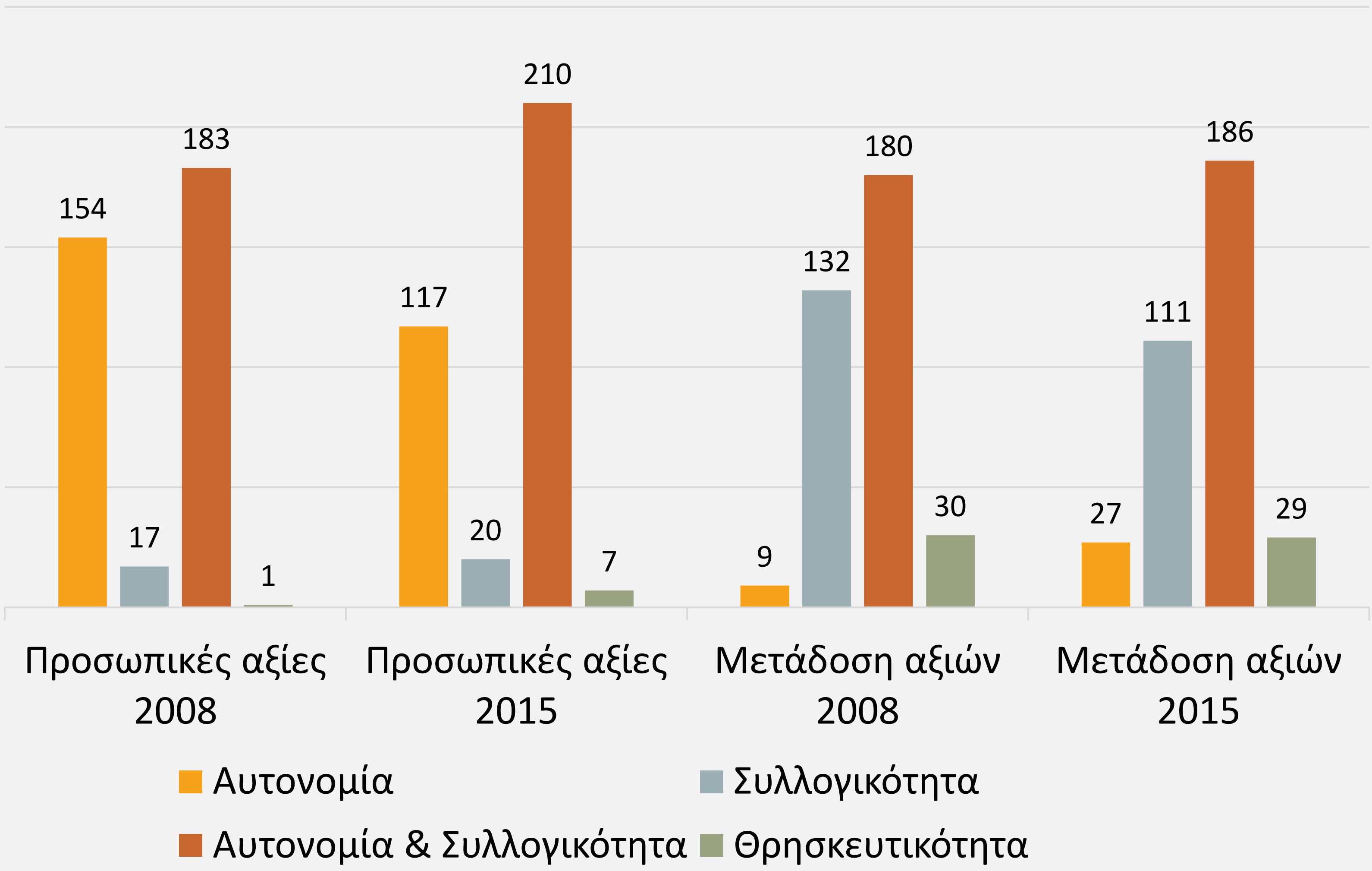

Γράφημα 2.

Συχνότητες αξιών το 2008 και το 2015

ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΜΕΤΑΞΥ 2008 ΚΑΙ 2015

Προσωπική αυτονομία, $\chi^2(1, N = 709) = 8.01, p < .01$

Μείωση

Προσωπικές μικτές αξίες (αυτονομία και συλλογικότητα), $\chi^2(1, N = 709) = 4.32, p < .05$

Αύξηση

Μετάδοση της αυτονομίας, $\chi^2(1, N = 704) = 9.38, p < .001$

Αύξηση

Λόγω χαμηλής συχνότητας, δεν χρησιμοποιήθηκε η θρησκευτικότητα στις περαιτέρω αναλύσεις.

- Κατά την οικονομική κρίση, υποχωρεί η Αυτονομία και ενισχύονται οι μικτές αξίες: ο προσωπικός προσανατολισμός αξιών γίνεται περισσότερο εστιασμένος στο συλλογικό συμφέρον.

- Ως προς τη μετάδοση των αξιών, αυξάνεται η Αυτονομία = η αξία της εστίασης στο προσωπικό συμφέρον και της προσωπικής ενδυνάμωσης κατά τις δυσκολίες – ωστόσο η Αυτονομία παραμένει χαμηλά.

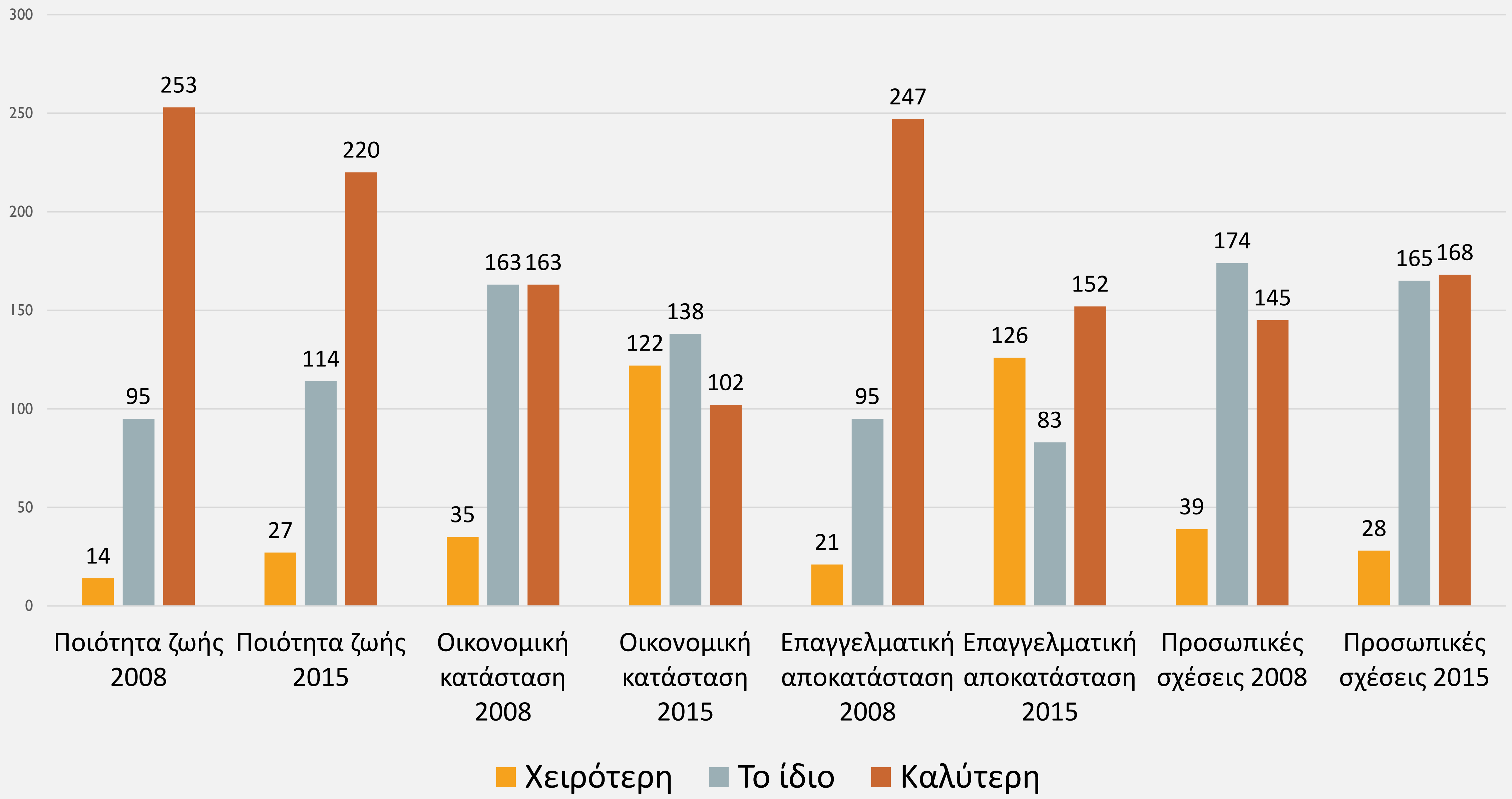

Γράφημα 3. ***Απόψεις για το μέλλον το 2008 και το 2015***

ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΜΕΤΑΞΥ 2008 ΚΑΙ 2015

Ποιότητα ζωής, $\chi^2(1, N = 723) = 8.15, p < .05$

Αύξηση: Χειρότερη, Το ίδιο // Μείωση: Καλύτερη

Οικονομική κατάσταση, $\chi^2(1, N = 723) = 64.33, p = .000$

Αύξηση: Χειρότερη // Μείωση: Καλύτερη

Επαγγελματική αποκατάσταση, $\chi^2(1, N = 724) = 98.42, p = .000$

Αύξηση: Χειρότερη // Μείωση: Καλύτερη

Προσωπικές σχέσεις, $\chi^2(1, N = 719) = 3.72, p > .05$

- Κυριαρχεί η αισιοδοξία (η απάντηση «Καλύτερη») το 2008 και το 2015.
- Η αισιοδοξία παραμένει, έστω συγκρατημένη, και το 2015 (νέοι από κατώτερα ΚΟΕ και αναπτυσσόμενες χώρες είναι αισιόδοξοι ότι θα ζήσουν καλύτερα από τους γονείς τους: Arnett, 2000· Nelson, 2009· Nelson et al., 2004).
- Η αισιοδοξία είναι υψηλότερη για την ποιότητα της ζωής γενικά.
- Η οικονομική κατάσταση και η επαγγελματική αποκατάσταση εγείρουν τη μικρότερη αισιοδοξία.
- Οι προσωπικές σχέσεις δεν διαφοροποιούνται ως προς την αισιοδοξία/απαισιοδοξία.

ΥΠΟΟΜΑΔΕΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ

Πίνακας 1
Ανάλυση λανθανουσών τάξεων (Latent class analysis)

Known Groups	Model LCA	LL	Npar	AIC	BIC	CAIC	AWE	cmP(K)
2-times	1-class	-5876.99	33	11819.97	11971.36	12004.36	12287.75	0.000
2-times	2-classes	-5488.13	66	11108.27	11411.05	11477.05	12043.82	0.000
2-times	3-classes	-5319.90	99	10837.80	11291.97	11390.97	12241.13	0.000
2-times	**4-classes**	-5189.26	132	10642.53	**11248.08**	**11380.08**	12513.64	**1.000**
2-times	5-classes	-5108.59	165	10547.18	11304.12	11469.12	12886.07	0.000
2-times	6-classes	-5047.45	198	10490.90	11399.24	11597.24	13297.57	0.000

1. Αυτόνομοι αισιόδοξοι

2. Αυτόνομοι-συλλογικοί αισιόδοξοι

3. Συλλογικοί
συγκρατημένα αισιόδοξοι

4. Αυτόνομοι-συλλογικοί
συγκρατημένα αισιόδοξοι

Σε όλες τις υποομάδες:

Αναδυόμενοι ενήλικοι
(κάπου ανάμεσα)

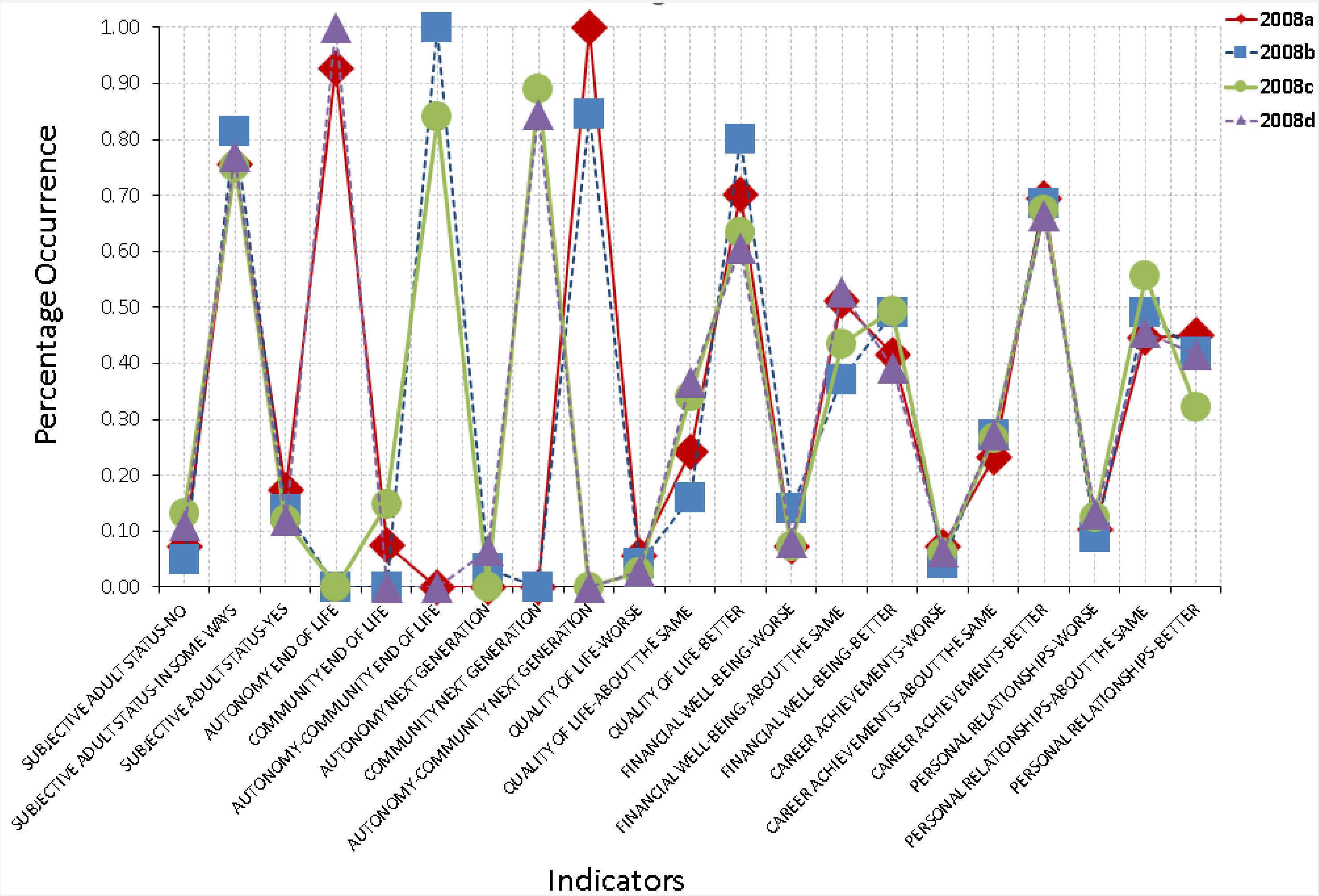

Γράφημα 4.
Υποομάδες των νέων το 2008

1. Αυτόνομοι συγκρατημένα αισιόδοξοι

2. Αυτόνομοι-συλλογικοί συγκρατημένα αισιόδοξοι

3. Αυτόνομοι αποθαρρημένοι

4. Αυτόνομοι-συλλογικοί απαισιόδοξοι

Σε όλες τις υποομάδες:

Αναδυόμενοι ενήλικοι (κάπου ανάμεσα),
αλλά λιγότερο από το 2008

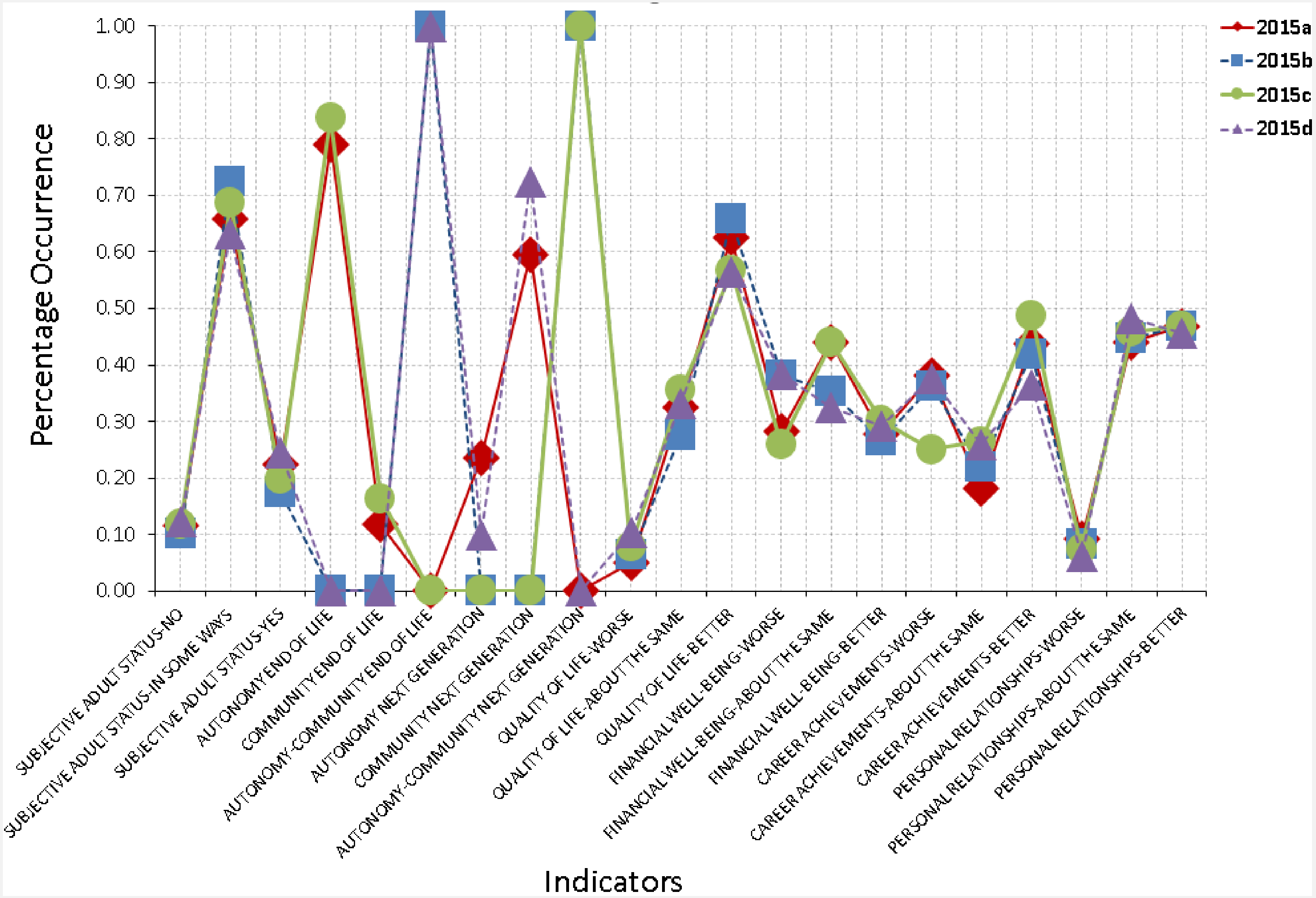

Γράφημα 5.
Υποομάδες των νέων το 2015

ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΥΠΟΟΜΑΔΩΝ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΜΕΤΑΞΥ 2008 ΚΑΙ 2015 (1/5)

- Με βάση τα ποσοστά των ατόμων στις διάφορες μεταβλητές των τάξεων (classes), διατυπώθηκαν υποθέσεις σχετικά με το ποιες τάξεις έχουν ομοιότητες και διαφορές μεταξύ 2008 και 2015.

- Για να διερευνηθούν οι υποθέσεις αυτές, χρησιμοποιήθηκε μια σειρά από εμφωλευμένα μοντέλα (nested models) όπου η ισοδυναμία των τάξεων εξετάστηκε αφού «ελευθερώθηκαν» συστηματικά οι μεταβλητές που είχαν τις μεγαλύτερες διαφορές μεταξύ 2008 και 2015, μία κάθε φορά.

ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΥΠΟΟΜΑΔΩΝ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΜΕΤΑΞΥ 2008 ΚΑΙ 2015 (2/5)

- **Σύγκριση**: Αυτόνομοι αισιόδοξοι – 2008
  Αυτόνομοι συγκρατημένα αισιόδοξοι – 2015

  Ισοδυναμία: Διαφορά Likelihood Ratio Test(14) = 20.418, $p > .05$

  ΑΛΛΑ το **2015**

  - μικρότερη αισιοδοξία για **επαγγελματική αποκατάσταση**

ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΥΠΟΟΜΑΔΩΝ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΜΕΤΑΞΥ 2008 ΚΑΙ 2015 (3/5)

- **Σύγκριση**: Αυτόνομοι-συλλογικοί αισιόδοξοι – 2008
  Αυτόνομοι-συλλογικοί συγκρατημένα αισιόδοξοι – 2015

  Ισοδυναμία: Διαφορά Likelihood Ratio Test(11) = 11.902, $p > .05$

  ΑΛΛΑ το **2015**

  - μικρότερη αισιοδοξία για **οικονομική κατάσταση, επαγγελματική αποκατάσταση**

  - πιο ισχυρή **μετάδοση μικτών αξιών** (αυτονομίας & συλλογικότητας)

ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΥΠΟΟΜΑΔΩΝ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΜΕΤΑΞΥ 2008 ΚΑΙ 2015 (4/5)

- **Σύγκριση**: Συλλογικοί* συγκρατημένα αισιόδοξοι – 2008
  Αυτόνομοι-συλλογικοί απαισιόδοξοι – 2015

Ισοδυναμία: Διαφορά Likelihood Ratio Test(14) = 22.881, $p > .05$

ΑΛΛΑ το **2015**

- μικρότερη αισιοδοξία για **επαγγελματική αποκατάσταση**

* Η μόνη αμιγώς «συλλογική» υποομάδα νέων

ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΥΠΟΟΜΑΔΩΝ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΜΕΤΑΞΥ 2008 ΚΑΙ 2015 (5/5)

- **Σύγκριση**: Αυτόνομοι-συλλογικοί συγκρατημένα αισιόδοξοι – 2008
  Αυτόνομοι-συλλογικοί απαισιόδοξοι – 2015

Απουσία ισοδυναμίας: Διαφορά Likelihood Ratio Test(11) = 43.695, $p < .001$

Οι αυτόνομοι-συλλογικοί απαισιόδοξοι:

ως υποομάδα εμφανίζεται πιθανώς **μόνο το 2015**.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

- **Μικρή αύξηση της υποκειμενικής εμπειρίας ενηλικίωσης** το 2015, ωστόσο η πλειοψηφία των νέων βιώνουν **αμφιθυμία** = «Αναδυόμενοι Ενήλικοι», ίσως γιατί είναι φοιτητές **χωρίς ανάληψη ενήλικων ρόλων**.
- Μετακίνηση προς ένα **ισχυρότερο υβρίδιο** ατομικιστικών και συλλογικών αξιών το 2015.
- Σαφής **μείωση της αισιοδοξίας** το 2015, αν και παραμένει αρκετά **υψηλή**.
- Η υποομάδα **με έμφαση στη συλλογικότητα** (κυρίως) το 2008 **δεν εμφανίζεται** το 2015 – οι αξίες γίνονται πιο υβριδικές. Πιθανώς γρηγορότερη «ψυχική ενηλικίωση» κατά την κρίση.
- Εμφανίζεται τουλάχιστον μία υποομάδα νέων το 2015 που δεν υπάρχει το 2008 και χαρακτηρίζεται από **υβριδικές αξίες και απαισιοδοξία**.
- Η συγκρατημένη αισιοδοξία ή η απαισιοδοξία (1) για την **οικονομική κατάσταση** και (2) για την **επαγγελματική αποκατάσταση** είναι οι μεταβλητές που καθορίζουν τις υποομάδες των νέων, περισσότερο από ό,τι οι αξίες – Επιβεβαιώνεται η **επίδραση της οικονομικής κρίσης**.
- Παρά τις ομοιότητες, τα ευρήματα υποστηρίζουν την **ποικιλομορφία** των νέων.

ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ – ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΕΡΕΥΝΑ

- Κυρίως γυναίκες
- Μόνο φοιτητικό δείγμα
- Περιορισμένης αντιπροσωπευτικότητας δείγμα
- Με ποιους μηχανισμούς επέρχονται οι μεταβολές λόγω της οικονομικής κρίσης?

Ωστόσο, είναι μία από τις **ελάχιστες** σχετικές έρευνες διεθνώς.

Ανάγκη για μεγάλης έκτασης πανελλαδική έρευνα πάνω στη μετάβαση στην ενηλικίωση σε όλες τις μερίδες των νέων (υποκειμενική εμπειρία ενηλικίωσης, ανάληψη ενήλικων ρόλων, σύνδεση με πλαισιακούς παράγοντες, ψυχική υγεία)

ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΥΜΕ !

egalanaki@primedu.uoa.gr

gsideridis@gmail.com

amanakirenata@gmail.com